

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-185>

УДК 338.24:631.1(045)

РОЗВИТОК БІЗНЕС ЕКОСИСТЕМ АГРАРНОЇ СФЕРИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

DEVELOPMENT OF BUSINESS ECOSYSTEMS WITHIN THE AGRICULTURAL SECTOR IN THE CONTEXT OF FOOD SECURITY

Росола Уляна Василівна

доктор філософії, доцент,
Мукачівський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7721-2755>

Росола Анатолій Петрович

аспірант,
Мукачівський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7024-9458>

Rosola Uliana, Rosola Anatolii

Mukachevo State University

У статті було розглянуто питання розвитку та функціонування бізнес екосистем в аграрній сфері, акцентовано увагу на розвитку підприємництва у сільському господарстві. При цьому було проаналізовано та подано авторське бачення тлумачення «екосистема аграрного бізнесу». Сутність бізнес екосистеми, визначення основних функцій аграрної бізнес-екосистеми та визначення основних підходів різних дослідників викладено у статті. Основна увага зосереджена на складових компонентах аграрної бізнес-екосистеми. визначено внутрішні та зовнішні чинники формування підприємницьких екосистем. Було роз'яснено структурні елементи підприємницької екосистеми в аграрній сфері та їхню взаємопов'язану діяльність, а також розглянуто питання, пов'язані з формуванням сприятливої бізнес екосистеми аграрної сфери в сучасних умовах. Наукова робота продемонструвала необхідність створення бізнес екосистем в аграрній сфері в сучасних умовах інноваційної діяльності аграрних підприємств та в необхідному періоді цифровізації.

Ключові слова: бізнес екосистема, підприємництво, аграрна сфера, агроринок, продовольча безпека, сталий розвиток.

The article considered the issue of development and functioning of business ecosystems in the agricultural sector, focusing on the development of entrepreneurship in agriculture. The purpose of the scientific work is to study the conditions and features of the creation and functioning of business ecosystems in the agricultural sector, as well as to determine the main components for its formation. At the same time, the author's vision of the interpretation of the "agricultural business ecosystem" was analyzed and presented. The object of the study is the agricultural business ecosystem, which is considered as an integrated system that unites various participants in the agro-industrial complex, technological solutions, infrastructure and natural resources to create interaction that contributes to sustainable development, innovation and increased efficiency in the agricultural sector. The essence of the business ecosystem, the definition of the main functions of the agricultural business ecosystem and the definition of the main approaches of various researchers are set out in the article. The main functions of the agricultural business ecosystem are: integration of resources, support for innovation, promotion of sustainability, formation of added value and strengthening of interaction. The main attention is focused on the components of the agricultural business ecosystem, in particular: agricultural enterprises, resource suppliers, scientific institutions, innovative technologies, infrastructure, financial and investment institutions, government agencies, consumers. The interconnected activities of structural elements were explained, and issues related to the formation of a favorable business ecosystem of the agricultural sector in modern conditions were considered. The main reasons for the importance of creating ecosystems in agricultural business were highlighted: ensuring sustainable development, integrating innovations, increasing competitiveness, attracting investments, supporting small and medium-sized enterprises, increasing the

efficiency of supply chains, adapting to global challenges, developing local communities, ensuring food security. The scientific work demonstrated the need to create business ecosystems in the agricultural sector in modern conditions of innovative activity of agricultural enterprises and in the necessary period of digitalization.

Keywords: business ecosystem, entrepreneurship, agricultural sector, agricultural market, food security, sustainable development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Бізнес або підприємницькі екосистеми у сільському господарстві відіграють ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, яка полягає у гарантуванні доступу до достатньої кількості безпечної та якісної їжі для населення. Їхня важливість зумовлена здатністю інтегрувати технології, знання та ресурси для подолання сучасних викликів у сфері виробництва, зберігання, транспортування та розподілу продуктів харчування.

Водночас формування бізнес-екосистем в аграрній сфері є надзвичайно актуальним питанням, зважаючи на стратегічне значення агропромислового комплексу для забезпечення продовольчої безпеки, економічного розвитку та екологічної сталості. Розвиток таких екосистем дозволяє поєднати ресурси, знання, інновації та зусилля різних учасників ринку для створення стійких конкурентоспроможних структур.

Підприємництво – це міжгалузеве багатогранне явище, на яке впливають економічні, соціальні, культурні та політичні аспекти, з одного боку, і яке впливає на них, з іншого боку. Таким чином, його розвиток залежить від розгляду різних питань з різних точок зору, підкреслюючи необхідність використання екосистемного підходу. Екосистема підприємництва стосується таких елементів, як окремі особи, організації та установи поза межами підприємницької діяльності, які заохочують або перешкоджають рішенню суб'єкта бути підприємцем або впливають на його успіх у започаткуванні підприємницького бізнесу. Екосистеми підприємництва створюють середовище, яке спонукає до підприємницької діяльності. Екосистема підприємництва охоплює набір взаємопов'язаних факторів у певній сфері, яка, принаймні, включає університети та дослідницькі організації, кваліфіковані людські ресурси, уряд, інвесторів, капітал, постачальників професійних послуг та культуру підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У багатьох країнах підприємці стикаються з багатьма проблемами: їм часто важко отримати доступ до потрібної інформації, якісних навичок і людських ресурсів, капіталу та послуг підтримки бізнесу, соціальних зв'язків і професійних мереж. Існує безліч викликів, з якими зіштовхуються агровиробники. Питанням функціонування підприємницьких екосистем аграрного сектору відводились багато праць вітчизняних науковців. Серед них можна акцентувати увагу на таких: О. Варченко, Т. Квятко, Г. Лановська, О. Садовник, Л. Федулова, Н. Якушева [1–6] та інші. Проте досі у науковій літературі не достатньо висвітлені та актуалізовані питання щодо зростання ролі розвитку бізнес-екосистем у контексті забезпечення продовольчої безпеки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Привертаючи увагу на постійних змінах у діяльності аграрних виробників, з якими вони стикаються (наслідки пандемії, військова агресія росії на території України, котирування курсів валют, проблеми з експортом продукції та інші) постає питання щодо актуалізації створення бізнес-екосистем аграрного сектору все гостріше. Створення підприємницького клімату аграрного сектору та зменшення бар'єрів входу та функціонування на агроринку є пріоритетом для національної політики країни загалом.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є актуалізація ролі екосистеми аграрного бізнесу, визначення її основних функцій та характеристика основних компонентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні роки підтримка підприємництва та розвиток бізнес екосистем стали не лише національним, але і міжнародним пріоритетом для створення робочих місць, отримання доходу, економічного зростання та внеску в цілі сталого розвитку та в контексті забезпечення світової продовольчої безпеки. Підприємницькі чи бізнес екосистеми вважаються ключовими факторами, що сприяють досягненню багатьох цілей сталого розвитку, зокрема зменшення бідності, гідної роботи та економічного зростання, покращення охорони здоров'я, освіти, енергії, води та санітарії та багато інших. Підприємці, які створюють і розвивають аграрний бізнес, а також екосистеми,

які їх підтримують, широко розглядаються як каталізatori змін. Підживлювані приватним капіталом, вони мобілізують поєднання креативності, наполегливої праці та рішучості, необхідної для вирішення найскладніших проблем країн всередині та світу загалом.

Незалежно від поточного ажіотажу, для аграрних підприємств буде вкрай необхідно знайти відповідну та стійку підприємницьку екосистему, щоб забезпечити свою довгострокову ефективність і виживання. Стійкі підприємницькі екосистеми представляють головну бізнес-логіку фірми та є важливими для успішної комерціалізації будь-якої діяльності та технології.

На нашу думку, екосистема аграрного бізнесу – це інтегрована система, яка об'єднує різних учасників агропромислового комплексу, технологічні рішення, інфраструктуру та природні ресурси для створення взаємодії, що сприяє сталому розвитку, інноваціям і зростанню ефективності в аграрній сфері.

Основні функції аграрної бізнес-екосистеми зображені на рис. 1.

Це середовище, у якому взаємодіють аграрні виробники, постачальники ресурсів, технологічні партнери, споживачі, державні органи, фінансові установи та інші зацікавлені сторони. Метою такої взаємодії є досягнення синергії для вирішення спільних завдань, таких як підвищення продуктивності, зменшення екологічного впливу та забезпечення продовольчої безпеки.

Зазвичай бізнес-екосистеми аграрної сфери об'єднують кілька учасників різних типів і розмірів, щоб створювати, масштабувати та обслуговувати агроринок способами, які виходять за рамки потенціалу будь-якої окремого підприємства або корпорації. Їх різноманітність – це їхня колективна здатність навчатися, адаптуватися та, що важливо, впроваджувати інновації разом – а це є ключовими чинниками їх довгострокового успіху.

Сталість бізнесу означає стратегічне досягнення та інтеграцію корпоративних соціаль-

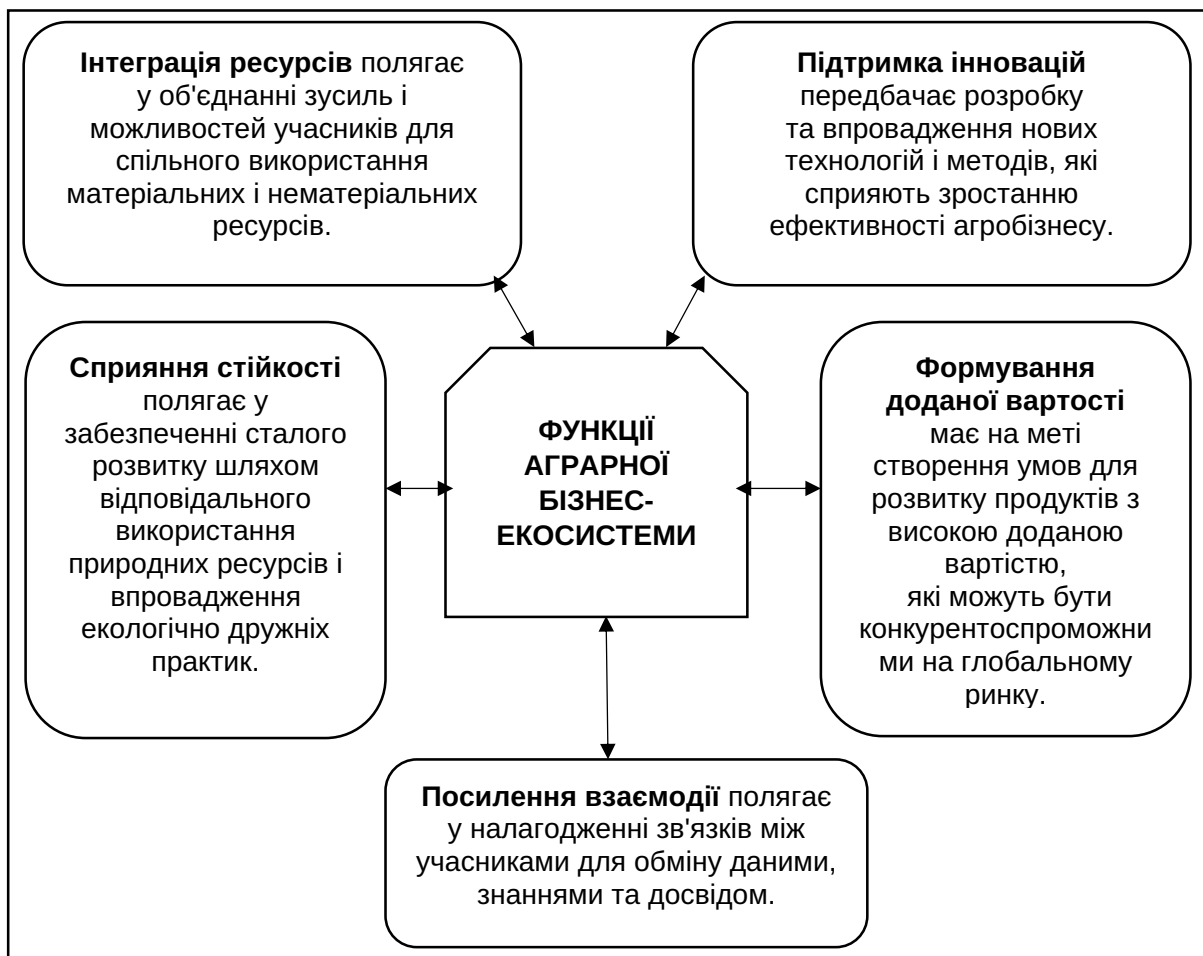

Рис. 1. Основні функції аграрної бізнес-екосистеми

Джерело: сформовано авторами

них, екологічних та економічних цілей шляхом систематичної координації внутрішньо-організаційних бізнес-процесів для покращення довгострокових економічних показників компанії та корпоративної вартості.

Слід, однак, зазначити, що стійкість відрізняється від безперервності діяльності фірми в тому сенсі, що вона відноситься до здатності бізнес-одиниць виживати в навколишньому середовищі та суспільстві та, зрештою, підтримувати свою діяльність у межах всієї аграрної системи. Насправді стійкість бізнесу призводить до більшої гнучкості підприємств чи компаній, що дозволяє їм адаптуватися до змін. Виходячи з попередніх досліджень, створення соціально оптимальних цінностей, включаючи соціальну ефективність, соціальну результативність, соціальну відповідальність, справедливість між поколіннями та передбачення, є цілями, до яких прагнуть стійкі підприємства як для свого бізнесу, так і для суспільства. Враховуючи природу сталого розвитку, цілями сталого розвитку в малому та середньому агробізнесі є створення балансу між соціальним здоров'ям, захистом якості навколишнього середовища, оптимізації природних ресурсів та економічним добробутом. Іншими словами, у стійкості бізнесу важливі екологічні цінності (збереження природних ресурсів, покращення та відповідальність за навколишнє середовище), економічні цінності (ціна, якість та вартість) та соці-

альні цінності (етика, переваги та соціальна відповідальність).

Важливим в бізнес-системі аграрної сфери є визначення основних її складових (рис. 2).

Розкриємо суть кожного з цих компонентів:

1. Аграрні підприємства: Виробники сільськогосподарської продукції, включаючи фермерів, агрокомпанії та кооперативи, які є основними учасниками системи.

2. Постачальники ресурсів: Компанії, які забезпечують насіння, добрива, техніку, паливо та інші матеріально-технічні засоби.

3. Наукові установи: Дослідницькі центри та університети, які займаються розробкою інноваційних технологій, агрономічними дослідженнями та поширенням нових знань.

4. Інноваційні технології: Платформи для управління агробізнесом, точне землеробство, системи моніторингу ґрунтів, супутникові знімки, автоматизовані системи зрошення та роботизація процесів.

5. Інфраструктура: Логістика, склади, холодильні приміщення, транспортні мережі та цифрові платформи для забезпечення ефективного обігу продукції.

6. Фінансові та інвестиційні інститути: Банки, страхові компанії, інвестиційні фонди, які підтримують підприємства через надання кредитів, грантів або страхових послуг.

7. Державні органи: Уряди, регулюючі органи та місцеві адміністрації, які створюють

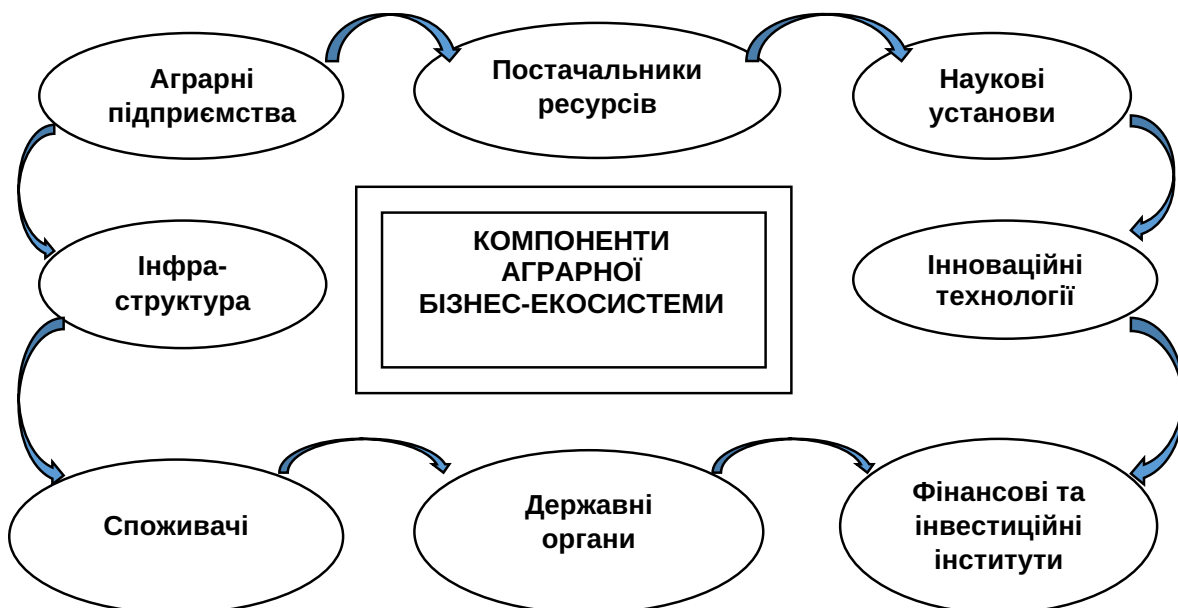

Рис. 2 Складові компоненти аграрної бізнес-екосистеми

Джерело: сформовано авторами

політики, регулюють і підтримують розвиток агросектора.

8. Споживачі: Люди, які отримують продукти харчування та інші товари, вироблені в агросекторі, включаючи переробників, торговельні мережі та кінцевих покупців.

Висновки. Отже, основними причинами важливості створення екосистем в аграрному бізнесі можна вважати:

1. **Забезпечення сталого розвитку**

– Аграрна сфера значно впливає на екологію через використання природних ресурсів. Екосистеми сприяють впровадженню екологічно дружніх технологій (наприклад, органічного землеробства), збереженню біорізноманіття та зменшенню викидів CO₂.

– Сталий розвиток допомагає зберігати ґрунти, оптимізувати водокористування та зменшувати вплив на кліматичні зміни.

2. **Інтеграція інновацій**

– Екосистеми сприяють швидшому впровадженню цифрових технологій, таких як точне землеробство, супутниковий моніторинг, автоматизоване зрошення та управління даними.

– Інновації дозволяють зменшувати витрати, підвищувати врожайність і оптимізувати використання ресурсів.

3. **Підвищення конкурентоспроможності**

– Глобальна конкуренція вимагає від аграрного бізнесу швидкого адаптування до змін. Екосистеми створюють умови для розвитку стратегій, що дозволяють підприємствам залишатися конкурентоспроможними.

– Спільне використання інфраструктури, технологій та знань дає можливість підприємствам зменшувати витрати та підвищувати якість продукції.

4. **Залучення інвестицій**

– Учасники бізнес-екосистеми можуть спільно залучати інвестиції для реалізації масштабних проектів, модернізації виробництва або впровадження інновацій.

– Екосистеми стають привабливими для інвесторів через їх стійкість та здатність генерувати додану вартість.

5. **Підтримка малих і середніх підприємств**

– Участь у бізнес-екосистемах дозволяє дрібним фермерам та агропідприємствам отримувати доступ до ринків, технологій, фінансування і знань, які вони не змогли б використовувати самостійно.

– Це сприяє економічному розвитку регіонів і розв'язанню соціальних проблем у сільській місцевості.

6. **Підвищення ефективності ланцюгів постачання**

– Інтеграція у бізнес-екосистему забезпечує узгоджену роботу всіх учасників ланцюга постачання – від виробників до кінцевих споживачів.

– Це зменшує втрати продукції, скорочує витрати на логістику та підвищує прозорість процесів.

7. **Адаптація до глобальних викликів**

– Зміна клімату, зростання населення, дефіцит ресурсів і політичні виклики потребують гнучких і стійких підходів до ведення агробізнесу.

– Екосистеми сприяють колективній адаптації через обмін досвідом і технологіями.

8. **Розвиток локальних громад**

– Створення бізнес-екосистем стимулює економічний розвиток місцевих громад, створюючи робочі місця та сприяючи покращенню інфраструктури.

– Взаємодія між підприємствами, освітніми установами та місцевою владою підвищує якість життя в сільській місцевості.

9. **Забезпечення продовольчої безпеки**

– Екосистемний підхід сприяє ефективному використанню ресурсів і підвищенню обсягів виробництва, що забезпечує стабільні поставки продовольства на внутрішні та зовнішні ринки. Це особливо важливо для країн з розвиненим аграрним сектором.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що створення бізнес-екосистем в аграрному секторі – це не лише відповідь на виклики сучасності, а й основа для довготривалого економічного, екологічного та соціального розвитку. Вони дозволяють підвищити ефективність, забезпечити сталість і конкурентоспроможність агропромислового комплексу в умовах глобалізації та цифровізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Крисанов Д. Ф., Варченко О. М. Аграрно-економічні системи в умовах посилення екзогенної та ендемогенної турбулентності. *Економіка та управління АПК*. 2020. № 4. С. 7–21
2. Квятко Т. М. Особливості формування бізнес-екосистем в сучасних умовах. *Економічний вісник університету*. 2023. Вип. 57. С. 57–62

3. Лановська Г. І. Інноваційна екосистема: сутність та принципи. *Економіка і суспільство*. *Економіка та управління підприємствами*. Мукачівський державний університет. 2017. Випуск № 11. С. 257–262.
4. Садовник О. В. Розвиток екосистеми інноваційного підприємництва агробізнесу в умовах турбулентності. *Вчені записки : зб. наук. пр.* 2023. Вип. 31. С. 301–312
5. Федулова Л. І., Марченко О. С.. Інноваційні екосистеми: сутність та методологічні засади формування. *Економічна теорія та право*. 2015. № 2 (21). С. 21–33
6. Якушева Н. В. Реінжиніринг екосистеми інноваційного підприємництва в умовах війни. *Економіка підприємства: теорія та практика*. 2022. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u375/22-5752_bez_isbn_2.pdf

REFERENCES:

1. Krysanov D. F., Varchenko O. M. (2020) Ahrarno-ekonomichni systemy v umovakh posylennia ekzohennoi ta endohennoi turbulentsnosti. *Ekonomika ta upravlinnia APK*, № 4, pp. 7–21. URL: http://economneneg.btsau.edu.ua/sites/default/files/visnyky/economika/krysanov_d._varchenko_o.pdf
2. Kviatko T. M. (2023) Osoblyvosti formuvannia biznes-ekosystem v suchasnykh umovakh [Features of the formation of business ecosystems in modern conditions]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*, vol. 57, pp. 57–62
3. Lanovska H. I. (2017) Innovatsiina ekosystema: sutnist ta pryntsypy. *Ekonomika i suspilstvo*. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy*. Mukachivskiy derzhavnyi universytet. Vypusk № 11, pp. 257–262.
4. Sadovnyk O. V. (2023) Rozvytok ekosystemy innovatsiinoho pidpriemnytstva ahrobiznesu v umovakh turbulentsnosti [Development of the ecosystem of innovative agribusiness entrepreneurship in turbulent conditions]. *Vcheni zapysky : zb. nauk. pr.*, vol. 31, pp. 301–312
5. Fedulova L. I., Marchenko O. S. (2015) Innovatsiini ekosystemy: sutnist ta metodolohichni zasady formuvannia. *Ekonomichna teoriia ta pravo*, no. 2 (21), pp. 21–33.
6. Iakusheva N. V. (2022) Reinzhynering ekosystemy innovatsiinoho pidpriemnytstva v umovakh viiny. *Ekonomika pidpriemstva: teoriia ta praktyka*. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u375/22-5752_bez_isbn_2.pdf